

INHOUD

Zomerdagen

Voorwoord

1. DE MENS ALS REALITEIT

2. DE BEHOEFTE ALS DRIJFVEREN VAN ZIJN BESTAAN

- Relatieve onbaatzuchtigheid
- Zelfdoding

2a) De bevrediging van zijn strikt lichamelijke behoeften

2b) De bevrediging van zijn niet-(noodzakelijk) strikt lichamelijke behoeften:

- De bevrediging van zijn behoefte aan geborgenheid
- De bevrediging van zijn behoefte aan vrijheid
- Fundamentele onvrijheid
- De dood

3. DE TEGENSTELLING

3a) De mate van bevrediging van behoeften als bepaald door het manifesteren van een tegenstelling

3b) De opheffing van de tegenstelling als voorwaarde voor een onprettige ervaring: de eindsituatie

4. MANIFESTATIES VAN DE BEHOEFTE AAN GEBORGENHEID IN HET PERSOONLIJKE EN HET GEMEENSCHAPSLEVEN

4a) Bevrediging van de lichamelijke behoeften

4b) Het buiten bevrediging van de lichamelijke behoeften handelen als bevrediging van de behoefte aan geborgenheid

- Macht
- Emoties

5. INVLOEDEN OP ZIJN WIJZE VAN HANDELEN

5a) Het toeval of de Voorzienigheid Sb) Aanleg

5c) Ervaring

Schema 5a, 5b en 5c

5d) (Zelf)conditionering De hoogspringer

SAMENVATTING

ZOMERDAGEN

Met een stinkgevoel van binnen
rij ik naar buiten
Alles ging weer veel te goed:
haar kuiten, haar tenen van was
met een droogshampoogeur
dat bloot, genoeg geld, geen gezeur;
nee, dagen verpest, m

waarvoor haar billen je verbleekten
Daar waar nooit een afscheid ontroerend bij was.

K. Ruys (1975)

Voorwoord

De hierna volgende uiteenzetting gaat over de behoeften als drijfveren van het menselijk handelen: welke dit zouden zijn, hoe deze zouden worden veroorzaakt en hoe de handeling zou worden beïnvloed van buitenaf, en tenslotte, hoe deze zou (kunnen) worden beïnvloed 'van binnenuit'.

Het betreft hier een poging tot het verklaren van menselijk gedrag, niet de poging tot beantwoording van de vraag naar het meer wezenlijke 'hoe' en 'waarom'. Spreekt men bijvoorbeeld van: waarom ben ik geboren, dan kan het antwoord zijn: mijn vader en moeder dat konden en wilden laten gebeuren. Een ander antwoord kan zijn: omdat er een chemische reactie plaats heeft gevonden. Naar deze

antwoorden blijven binnen het menselijk referentiekader; er spreekt geen werkelijk begrip uit. Op de vraag naar het hóe van de zogenaamde oneindigheid van het heelal is een wetenschappelijk antwoord in de vorm van een formule te geven, maar dit is geen werkelijk antwoord, omdat men hiermee deze oneindigheid niet kan begrijpen, omvatten. Behalve dat elk inzicht individueel subjectief is, is het bovendien subjectief doordat het gebonden is aan de soort die het inzicht heeft de mens..

De mens kan nooit redeneren of ervaren vanuit een niet-mens-zijn; hij kan hier nooit helemaal abstraheren. En om tot een "begrip der dingen" te komen zou zo'n abstrahering noodzakelijk moeten zijn.

1.DE MENS ALS REALITEIT

Voor aan een beschouwing ten aanzien van 'de mens' te beginnen lijkt het nuttig het begrip 'realiteit' te nuanceren.

Als object van beschouwing is de mens een realiteit; was hij dit niet, dan was er geen beschouwing mogelijk.

Er zijn twee soorten realiteit te onderscheiden:

een objectieve realiteit, waarover een werkelijkheid wordt uitgesproken, en

een subjectieve realiteit, die die uitspraak inhoudt, 'gekleurd' door degene die de uitspraak doet.

Zodra er een uitspraak wordt gedaan, is er sprake van subjectiviteit, maar het object waarover de uitspraak handelt maakt altijd deel uit van deze subjectiviteit.

De mens als object van beschouwing vertegenwoordigt dus een bepaalde objectieverealityswaarde.

Hierbinnen zijn een stoffelijk en een onstoffelijk gedeelte te onderscheiden:

-De mens neemt een plaats in in de ruimte (objectieve stoffelijk realiteit);

-Hij manifesteert zich in zijn gedrag (objectieve onstoffelijke realiteit).

Van objectieve stoffelijke realiteit is sprake als het object, waarover een realiteit wordt uitgesproken op een bepaald tijdstip een ruimte inneemt, die op hetzelfde tijdstip niet door een ander object kan worden ingenomen. De mens, ervaart het objectief bestaan van stoffelijkheden doordat hij zich niet op hetzelfde tijdstip in een ruimte kan begeven, die door een ander stoffelijk object wordt ingenomen. Zelfs indien hij niet over zijn zintuigen zou beschikken dan zou het mogelijk zijn deze objectieve stoffelijke realiteit aan te tonen (al zou er dan wel een ander als waarnemer moeten optreden).

Van objectieve onstoffelijke realiteit is sprake, als een onstoffelijk fenomeen zich manifesteert. Zodra er een uitspraak wordt gedaan over het gedrag van een mens, dan moet hij zich hebben gemanifesteerd, omdat een uitspraak zonder object geen

uitspraak is, überhaupt niet kan bestaan.

Iedere uitspraak is er dus een van subjectief gehalte. Binnen de subjectieve realiteit is tevens een indeling in stoffelijk en onstoffelijk mogelijk:

-De mens wordt door hemzelf en anderen (individueel verschillend) als object in de ruimte ervaren (subjectieve stoffelijke realiteit) ;

-Hij wordt in zijn gedrag door hemzelf en anderen (individueel verschillend) geïnterpreteerd (subjectieve onstoffelijke realiteit).

Er is sprake van subjectieve stoffelijke realiteit als degene die (hier: de mens) beschouwt, een uitspraak doet over het lichamelijke voorkomen. Gesteld dat het mogelijk is dat een uitspraak 100% overeenkomt met de indruk van de beschouwer, dan zal elke door een ander gedane uitspraak (vanuit dezelfde situatie) van deze verschillen door de individuele geartheid der beschouwers.

De mens onderscheidt zich van andere (levende) realiteiten behalve door zijn vorm doordat hij in staat is zichzelf met gebruik van zijn verstand te leiden. Dit doet hij door voor zijn zelfbehoud direct of indirect relevante situaties in zich (d.m.v. zijn hersenen) op te nemen (d.i. ervaring opdoen), en ernaar te handelen, bewust (d.w.z. in het besef van doel en doeltreffendheid) of onbewust (als dit besef op het moment van handelen ontbreekt).

Ter completering van 'de mens als realiteit' kan hier dus nog worden opgemerkt, dat hij zijn omgeving interpreteert (subjectieve stoffelijke/ onstoffelijke realiteit).. Onder 'omgeving' wordt hier alles verstaan waarover een uitspraak mogelijk is.

2. DE BEHOEFTE ALS DRIJVEREN VOOR ZIJN BESTAAN

De mens handelt om zichzelf te beschermen, sterker: om zichzelf in leven te houden. Dit probeert hij door te pogen zijn behoeften te bevredigen, die zijn levensbehoud verzekeren.

Hij is hiertoe gedwongen door de verbreking van de toestand van voor zijn geboorte, de prenatale fase. In deze fase werd hij voorzien van alle benodigdheden voor zijn voortbestaan. Vanaf het moment van zijn geboorte tot aan zijn dood (afgezien van de periode, waarin dit nog met behulp van anderen gebeurt) is hij gedwongen zichzelf van deze elementaire benodigdheden te voorzien, zowel de direct lichamelijke: zuurstof, ruimte, vocht, voedsel, warmte" rust en (na het ontwaken van zijn seksuele bewustzijn) seksuele bevrediging, als de niet-(noodzakelijk)-direct-lichaamlijke geborgenheid (een pas na de geboorte zich manifesterende behoefte) en zijn behoefte aan vrijheid (in zijn volle betekenis eveneens zich na de geboorte manifesterend).

Afgezien van het seksuele aspect is hij gedurende zijn leven buiten de moeder bezig met het pogen zichzelf te voorzien. Voorzover dit het strikt lichamelijke aspect betreft (gesteld dat de voorzieningen voor de bevrediging van zijn behoeften in zijn omgeving aanwezig zijn) is het mogelijk, dat hij tot volle bevrediging van zijn behoeften komt; voor wat zijn behoefte aan geborgenheid betreft is volledige bevrediging zo goed als uitgesloten.

In vergelijking met de prenatale fase is elke situatie van geborgenheid waarin hij zich bevindt, hiervoor een surrogaat. De totale geborgenheid van het leven in de moederbuik staat altijd in een bepaalde mate van tegenstelling met de gebrekkige mate ervan in het leven na de geboorte. Het is bekend dat een pasgeboren baby een voldoende mate van bescherming moet genieten, wil het niet dood gaan. Ondanks een grote bereikbare mate is een evenaring van de prenatale bescherming onmogelijk, en het zoeken ernaar vormt de voornaamste, drijfveer van het menselijk - handelen.

Een tweede niet-(noodzakelijk)-direkt-natale fase, waarin na

een bepaalde periode de door het groeiproces veroorzaakte noodzaak ontstaat geboren te worden. Nergens tijdens het leven na de geboorte is, de tegenstelling groter tussen geborgenheid en vrijheid dan tussen kort voor en na de geboorte. Men zou het geboren worden als een door het groeiproces afgedwongen drang naar vrijheid kunnen noemen, weliswaar bij de foetus niet (bewust) aanwezig, maar wel inherent aan de toestand waarin hij zich bevindt (die hij zelf veroorzaakt). Elke vrijheidsdrang (optredend na het bereikt hebben van een bepaalde mate, van geborgenheid) zou van dit zgn. prototype kunnen worden afgeleid

Relatieve onbaatzuchtigheid

Voor zover de mens niet schijnt te handelen tot zelfbehoud maar tot bescherming of behoud van anderen, moet worden opgemerkt, dat het (voort)bestaan van die anderen een voorwaarde is voor het bevredigen van zijn eigen behoefte aan geborgenheid. In dit licht kan er dan ook nooit sprake zijn van onbaatzuchtigheid in menselijk gedrag, hooguit van een bepaalde mate van onbaatzuchtigheid; er is altijd sprake van doelgerichtheid met betrekking tot de eigen bevrediging.

Wel kan hier een onderscheiding gemaakt, worden tussen mensen die minder, en mensen die minder die meer bevrediging ervaren van het (wel of niet door toedoen van henzelf) welzijn van anderen. Hier is weleens de onderscheiding 'ronde' en 'rechte' types gemaakt; de eerste zijn meer ingesteld op het welzijn van de ander dan de tweede, welke vaak 'a-sociaal gedrag' wordt verweten, omdat zij 'geen rekening houden met de ander'. Dit kan dan wel het geval zijn, maar aan deze indeling mag geen oordeel op grond van meer of minder onbaatzuchtig (egoïstisch) worden verbonden; gesteld kan worden, dat er wat dat betreft geen al te grote verschillen kunnen worden geconstateerd: iemand die het leuk vindt een cadeau aan een ander te geven, is niet minder egoïstisch in zijn plezier dan wanneer hij er zelf een ontving; iemand die men tot het 'rechte type' zou kunnen rekenen zal echter minder plezier aan het weggeven beleven dan een 'rond type'.

Zelfdoding

'Kiest' de mens voor het beëindigen van zijn bestaan (geen fundamentele keuze tussen leven of dood, maar daarover later meer), dan kan dit worden opgevat als een daad ter zelfbescherming (het woord 'zelfbehoud' zou hier paradoxaal klinken): wanneer hij zichzelf en/of zijn omgeving als onprettig ervaart (=zó weinig zekerheid, bescherming gevend) dat hij kiest voor het enig overgebleven alternatief, dan moet dit hem wel als minder onprettig toeschijnen. 'Zelfdoding' zou als benaming voor deze daad terecht meer *op* zijn plaats genoemd kunnen worden dan 'zelfmoord'.

2a DE BEVREDIGING VAN ZIJN STRIKT LICHAAMELIJKE BEHOEFTE

Om te kunnen voortbestaan dient de mens met een bepaalde regelmaat en in bepaalde hoeveelheid (beide per individu in beperkte mate verschillend) te kunnen beschikken over

ruimte, zuurstof, vocht, voedsel, warmte en rust

Voor de voorziening van ruimte en zuurstof gebruikt hij een van de vier elementen: Lucht;

voor de voorziening van vocht: Water

voor de voorziening van voedsel: Aarde en

voor de voorziening van warmte: Vuur

Als aanvulling op het element Vuur gebruikt de mens kleding en kunstmatige warmteopwekkende bronnen, Zijn lichaam heeft rust nodig om te kunnen blijven functioneren.

De seksuele behoefte staat enigszins los van voornoemde fysieke behoeften, omdat bij onvoldoende bevrediging het lichaam kan blijven functioneren. Bovendien wijkt het af, doordat het in de prenatale fase geen rol van betekenis speelde. Pas later kan dit het geval zijn, na het ontwaken van zijn seksuele bewustzijn. Opgemerkt kan nog worden dat de seksuele behoefte niet kan worden gelijkgeschakeld met een eventuele voortplantingsdrift. De beslissing of men kinderen wil of niet, is een puur rationele. Hiervoor kan worden aangevoerd, dat de climax van de vrouw niet noodzakelijk is gekoppeld aan de bevruchting, maar dat beide ook afzonderlijk kunnen plaatsvinden.

Een onderscheiding tussen de strikt lichamelijke behoeften en de hierna besproken niet-strikt-lichamelijke behoeften is gemaakt omdat eerstgenoemde behoeften zowel tijdens als na de prenatale fase dienden

te worden bevredigd, terwijl de behoeften aan geborgenheid en vrijheid zich pas na de geboorte manifesteren (met een

restrictie voor wat vrijheidsdrang betreft; zie later in deze tekst).

Tijdens de prenatale fase is er geen behoefte aan geborgenheid, omdat deze optimaal aanwezig is. Als de mens zonder bescherming de eerste maanden van zijn leven zou kunnen doorbrengen, dan zou dit fenomeen nooit optreden, met alle positieve gevolgen van dien.

2b DE BEVREDIGING VAN ZIJN NIET-(NOODZAKELIJK) STRIKT-LICHAMELIJKE BEHOEFTE

I DE BEVREDIGING VAN ZIJN BEHOEFTE AAN GEBORGENHEID

II DE BEVREDIGING VAN ZIJN BEHOEFTE AAN VRIJHEID

De eerste ervaringen die een mens opdoet zijn die van geborgenheid (die hij pas na de geboorte zal onderkennen door het tekort dat hij er dan aan heeft), een onder II nader gedefinieerde vrijheidsdrang

en een onmiddellijk op de geboorte volgend verlangen naar de prenatale geborgenheid. Zijn 'vrijheidsdrang' valt voor hem negatief uit: eenmaal vrij van de moeder treedt er onmiddellijk een verlangen-terug op. Dit verlangen (dat als levensdrang zou kunnen worden opgevat) blijft gedurende zijn gehele verdere leven in een bepaalde mate onbevredigd, en zijn handeling in deze periode bestaat voor een groot gedeelte uit het pogen deze beschermde situatie terug te krijgen.

Elk uit deze levensdrang voortvloeiende na te streven doel kan als surrogaat worden gezien voor genoemd centraal verlangens-object; elk verlangen als surrogaat voor genoemd verlangen.

Aangezien het doel nooit (meer) kan worden bereikt (=een door optimale geborgenheid verkregen maximale bevrediging) is elke toestand, waarin hij zich bevindt, in een bepaalde mate onbevredigend. Hij stapelt sub-doel op sub-doel, om genoemde maximale bevrediging zo dicht mogelijk te kunnen benaderen.

Zijn voorstellingsvermogen speelt hierin een belangrijke rol: van elk doel dat hij zich stelt, vormt zijn fantasie zich een voorstelling, die in wezen een projectie is van de prenatale toestand, en zodoende een bevredigender toestand bij realisering voorspiegelt dan die, waarin hij zich op het moment van voorstellen bevindt. Er treedt dus een idealisering op, gepaard gaand met verlangen, dat bij concretisering nooit uitvalt zoals de voorstelling voorspelde. Zodoende bevindt hij zich altijd in

een 'ruimte' tussen tegenstelling, die je een 'interpolaire ruimte' zou kunnen noemen. Vanuit een bepaald punt in die ruimte schept hij zich een doel, dat gezien zijn hierboven genoemd karakter (surrogaat voor de prenatale bevrediging) altijd in een bepaalde mate een tegenstelling ermee vormt. Zodra gesteld doel ogenschijnlijk (uiterlijk) is bereikt, treedt de verwerkingsfase in, waarna hij doel zal stellen. Aangezien het bereiken van een verlangd doel een omgekeerd evenredige mate van bevrediging geeft van de mate waarin naar de situatie werd verlangd, zal men zich deze relatieve waarde vaak bewust worden. Dan kan er een moment van diepe teleurstelling, sterker: melancholie, optreden, niet meer verbonden aan die ene situatie, maar aan een plotseling bewuste relativiteit van elk verlangen (dit is niet noodzakelijk, het kan bij een gevoel, direct verbonden aan één situatie, blijven). Men realiseert zich op dat moment, dat een nieuw verlangen stellen in strijd is met het zojuist ervarene en raakt in een gedesilluseerde stemming, waarin destructief optreden kan plaats hebben, men kan het verlangen hebben (en uitvoeren) de bereikte toestand op te heffen en alzo in een situatie terecht te komen, waarin de tegenstelling met het altijd verlangde (optimale bevrediging) op z'n grootst is. Dit wordt wel 'de martelaar spelen' genoemd. Vanuit deze 'nieuwe' situatie is er voldoende ruimte om opnieuw een na te streven doel te stellen, om dus opnieuw in een toestand te geraken waarin men tot 'onderuittrappen' is geneigd. Dit klinkt vreemd: waarom iets nastreven dat zojuist als onbevredigend werd ervaren? Het antwoord is tweeledig enerzijds is er niets anders voor de onbevredigde mens over dan opnieuw naar de optimale bevrediging te streven. Hij wordt ertoe gedwongen door de verbrekening van de prenatale toestand, anderzijds is hij onderhevig aan wat met 'kosmische domheid' zou kunnen noemen: door een grotere afstand tot het te bereiken doel te creëren dan daarvoor bestond 'denkt' hij (hier is wellicht meer van een gevoel sprake), dat dit doel eens tóch bereikt zal kunnen worden. Hij stelt zich zelf weer in een verlangende situatie.

Evengoed is het mogelijk (veelal bij niet in te hoge mate verlangde situaties) dat hij zich een nieuw doel stelt, dat verder,

'hoger', d.w.z. qua bevrediging dichterbij de prenatale situatie ligt (al lijkt het, dat dit voornamelijk voorkomt bij personen, die geen algemeen-geldendheid verbinden aan het optreden van het fenomeen teleurstelling, en zo elke situatie weer als uniek ervaren). Een doel, dat 'hoger' ligt, vormt tot het zojuist bereikte doel een geringere tegenstelling dan die tussen de situatie vóór het bereikte en de nieuwe, en aangezien de mate van verlangen bepaald wordt door de mate van tegenstelling, zal waarschijnlijk eerder voor de destructieve dan de constructieve daad worden gekozen (die vaak een passieve handeling is, een negatieve, zelfbeschermende gedachte).

Besproken destructieve handeling kan als drang naar vrijheid worden opgevat. Men creëert een situatie, waar een keuze tussen mogelijkheden kan worden gedaan, méér dan in de situatie, die aan destructief optreden vooraf ging. Daarin immers was het gestelde doel bereikt (uiterlijk althans) en was er maar weinig 'ruimte' (object van vrijheidsdrang) over. Deze werd d.m.v. het 'onderuittrappen' gecreëerd. Ten overvloede zij hier vermeld, dat deze vrijheidsdrang afleidbaar is van in de prenatale faae opgedane ervaring.

Een beklemmend voorbeeld van het zoeken naar optimale geborgenheid en de gevolgen ervan vormen de recente gebeurtenissen in Brits Guyana, waar de sekte o.l.v. J. Jones na buitenstaanders vermoord te hebben, zichzelf doodde. Hier was duidelijk sprake van het zoeken naar geborgenheid in twee richtingen, één vanuit de volgelingen en één vanuit de leider: de volgelingen ondergingen zón invloed van de leider, dat hij hen een geborgen gevoel gaf, dat zij voor weinigen wilden opgeven. Achteraf bleek wel dat hij de afvalligen met de dood zou bedreigen, waardoor voor sommigen het bij hem blijven een direct 'niet dood willen' als reden had. Door het verscherpen van de tegenstelling tussen de geborgenheid die hij hen kon bieden en het gebrek eraan als ze niet bij hem bleven, vergrootte hij het geborgenheidsgevoel van de getrouwen. De volgelingen konden in hun afhankelijke positie alle

kanten op worden gemanoeuvreerd door Jones. Dit gebeurde ook. Hij bleek hen na de moord zóver te kunnen krijgen, dat zij zich allen van het leven beroofden. Hij zal hen zódanig geïndoctrineerd hebben, dat deze daad voor hen de enige oplossing leek, wellicht zelf een bevredigende.

Jones zelf genoot zó'n macht dat hij in een zgn. eindsituatie terecht gekomen was, waarin het verlangde (een aanhang) bereikt was, en het uitoefenen van zijn macht niet meer bevredigend was zonder dat hij de afstand tussen hem en zijn volgelingen vergrootte, waardoor hij zich nieuwe doelen kon stellen (het opnieuw 'voor zich winnen' van deze volgelingen). Hij terroriseerde hen, wist dat ze daar onderuit zouden willen komen, verzong nieuwe maatregelen om ze vast te kunnen houden (b.v. de moord op de buitenstaanders, die de eenheid binnen de sekte vergrootte) met als eindresultaat de zelfmoord van de gehele sekte als gevolg van zijn invloed.

(Zie verder onder 'Macht')

Vrijheidsdrang blijkt dus nauw verbonden met de behoefte aan geborgenheid,

enerzijds omdat ze een reactie is op het bereikt hebben van een bepaalde mate van geborgenheid (t.o.v. geborgenheid een destructief gerichte vrijheid);

anderzijds omdat de vrijheid van het variëren van de wijze waarop hij zijn behoeften bevredigt (de keuze) gestuurd wordt door de behoefte aan geborgenheid (die ook bij het bevredigen van de lichamelijke behoeften van invloed is) (t.o.v. geborgenheid een constructief gerichte vrijheid).

Fundamentele onvrijheid

Nog fundamenteler is de theorie, dat vrijheid überhaupt niet bestaat doordat de mens zonder invloed van zijn vrije wil verwekt is, en ook geen werkelijke keuze doet als hij kiest voor beëindiging van zijn leven: hij doet n.l. geen keuze tussen bestaan en niet (meer) bestaan omdat hij (al) bestaat. Het is een geforceerde keuze.

Er zou dus gesteld kunnen worden, dat de mens volkomen onvrij is, gezien

- het ontbreken van een keuze om te leven;
- de voorwaarden, waaraan hij moet voldoen om te blijven leven;
- de drang (door opheffing van de prenatale fase veroorzaakt) tot maximale bevrediging te komen, en
- het ontbreken van een werkelijke keuze tussen leven en dood (voortkomend uit eerstgenoemde onvrijheid).

Deze totale onvrijheid zou men theoretisch, objectief kunnen noemen.

De onder 1: De mens als realiteit behandelde subjectieve realiteit voorziet hem van de mogelijkheid deze onvrijheid te ontkennen, deze überhaupt niet te ervaren (subjectief).

Er zullen weinig mensen zijn, die het nuttigen van een maaltijd als onvrijheid zullen ervaren. Er is sprake van honger, dus er wordt gegeten. Wellicht zal er zelfs een vrijheidsgevoel ontstaan als men 'buiten de deur' gaat eten, terwijl (als boven uiteengezet) ook dit een geforceerde vrijheid is: men moet eten.

De rust, het slapen, nodig om het lichaam op krachten te laten komen, zal eerder (gezien de tijd die er gemiddeld mee gemoeid is) als onvrij kunnen worden ervaren. Maar zodra van een echte vermoeidheid sprake is, zal het verlangen naar rust dit besef verdringen of niet laten bestaan.

Onder 'invloeden op zijn wijze van handelen' zal worden uiteengezet, dat de theoretische, objectieve onvrijheid nog verder wordt uitgebreid door invloeden van buitenaf (het toeval of de Voorzienigheid, die optreedt zonder dat hij kan bpalen wanneer of op welke wijze), en van binnenuit (zijn aanleg, ervaring en de onder deze laatste reesorterende zng. 'onbewuste herinneringen'). Ook hier geldt de mogelijkheid deze vrijheids beperkingen niet te ervaren (subjectieve vrijheid, met als tegenhanger het zng. fatalisme)

De dood

De dood kan als tegenpool van het prenatale worden opgevat, als symbool van het onbekende, onzekere (de toekomst) tegenover het prenatale als symbool van het bekende, zekere (het verleden).

Een angst voor het verliezen van zekerheid kan worden opgevat als afleidbaar van de angst voor de dood. Niet alleen de voorstelling van de definitieve afkapping van elke mogelijkheid nog terug te kunnen naar de prenatale geborgenheid, maar ook de afkapping van de mindere geborgenheid van het leven na de geboorte veroorzaakt de doodsangst, die zonder behoefte aan geborgenheid(zekerheid) niet zou bestaan. De geboorte zou dus de directe oorzaak zijn van doodsangst.

Parallel hieraan loopt de angst voor de toekomst, Doordat men zoekt naar geborgenheid, mijdt men zoveel mogelijk die situaties, die deze niet lijken te garanderen. Elke (zelf)gecreëerde vrijheid wordt benut voor het stellen van nieuwe doelen ter bevrediging van de geborgenheidsbehoefte. Aangezien zowel de toekomst als de eruit voortvloeiende dood onafwendbaar zijn, zal zoveel mogelijk (veelal onbewust) worden getracht deze 'op afstand' te houden, minstens: niet bewust te worden. De mate waarin een behoefte getracht wordt te bevredigen weerspiegelt dus zowel de poging het verleden (de prenatale situatie) te imiteren als een poging de toekomst (de dood) te 'ontkennen', te 'vluchten' voor de toekomst (de dood).

3 DE TEGENSTELLING

3a De mate van bevrediging van behoeften als bepaald door het manifesteren van een tegenstelling.

Er is tot nu toe nog niet of nauwelijks een uitspraak gedaan over de mate, waarin de behoeften (kunnen) worden bevredigd, en welke factoren op die mate van invloed zijn.

Hieronder volgt een poging hierop een antwoord te geven door de bespreking van de rol, die de tegenstelling (het tegengestelde) hierin speelt.

De fundamentele tegenstelling geborgenheid - vrijheid en de projectie. ervan in de prenatale fase.

In de mens zit, zoals in de 1e alinea van 2 b ia uiteengezet, een fundamentele tegenstelling tussen (behoefte aan) geborgenheid en behoefte aan vrijheid (ongeborgenheid) die samen de eerste niet-strikt-lichamelijke ervaringen van een mens genoemd kunnen worden.

Gedurende zijn post-natale bestaan blijft deze tegenstelling functioneren en kan worden opgevat als projectie van genoemde "oer"-tegenstelling. Dit functioneren is deels een gevolg van het optreden van het toeval (de Voorzienigheid waarover later meer), deels van het optreden van de mens zelf, die deze tegenstelling blijkt op te zoeken om zodoende de mate van de bevrediging van zijn behoeften te verhogen. Het blijkt namelijk dat een situatie als bevredigend kan worden blijven ervaren, zolang het tegengestelde zich merkbaar blijft manifesteren (geborgenheid, tegengestelde: ongeborgenheid (=vrijheid)). Men streeft naar geborgenheid, of naar vrijheid en ervaart het één optimaal door merkbare manifestatie van het ander.

Geborgenheid ervaart men optimaal (=positief), b.v.

- als men bij een kampvuur zit (buiten) in een koude nacht;
- als men, 'binnen'(veilig) zit terwijl het 'buiten' onveilig is;
- als men in een huiskamer zit en naar een griezelfilm op de tv kijkt;
- als men in aangenaam gezelschap in een voertuig zit, dat zich door een als onaangenaam ervaren landschap (bv dor, kaal, extreemheer/koud) begeeft

Vrijheid ervaart men optimaal(-hier positief of negatief; hieronder wordt uiteengezet wanneer van de twee ervaren wordt) als men zich in de tegenovergestelde situatie bevindt van waaruit hierboven werd geredeneerd; ver van het kampvuur in die koude nacht, in het onveilige 'buiten' terwijl men het 'binnen'(van buitenaf) waarneemt, enz. Aangezien vrijheidsdrang een gevolg is van het ervaren van een bepaalde mate van

geborgenheid zal deze mater bepalend zijn voor het positief of negatief ervaren (voor een bepaalde periode) van die 'vrijheid':
-komt men bv. zojuist uit een warm huis (en heeft men die warmte tot het moment van het besluit van weggaan als optimaal aangenaam ervaren (zowel door de bevrediging van de strikt- lichamelijke-behoefte als door het besef van de kou buiten) dan zal men er weinig -behoefte onmiddellijk bij het zich buiten bevindende kampvuur te gaan zitten. Men zal eerder behoefte hebben de koelte te genieten, Dán zal de vrijheid als positief worden ervaren.

- komt men echter een koud huis (en heeft men die kou tot het moment van het besluit van weggaan als optimaal onaangenaam ervaren, zowel door het niet lichamelijk bevredigd zijn as het besef van het kampvuur buiten) dan zal men de behoefte voelen bij het zich buiten bevindende kampvuur gaan zitten

De veel gehoorde kreet "Je mag tevreden zijn met wat je hebt", die meestal gehoord wordt wanneer een waarneming is gedaan van personen die niet of nauwelijks in staat zijn hun behoeften te bevredigen, illustreert de functie, die de tegenstelling heeft: men waardeert zijn eigen situatie door ervaring van een hieraan tegengestelde (ongeborgen) situatie. Het bewustzijn komt dan ook pas in werking. Om het een

van het ander te kunnen onderscheiden is een bepaalde mate van tegenstelling nodig: men ervaart bv. Pas hoe stil het ergens is als iemand of iets kortstondig maar hevig lawaai maakt (krekel in een veld, een vallend lepeltje in een restaurant); er ervaart pas hóe rechte en lijn is, als zich eronder een sterk onregelmatige figuur bevindt:

(lijnen)

men ervaart een zwart vlak als optimaal zwart doordat er zich iet wits op of in bevindt (zie omslag)

De opheffing van de tegenstelling als voorwaarde voor een onprettige ervaring: de eindsituatie

Een 'eindsituatie' is een situatie, waarin niet of nauwelijks van

een (bewust ervaren) tegenstelling sprake is, waarin dus de geborgenheid positief of negatief (-de ongeborgenheid, vrijheid) aanwezig is.

Een positieve eindsituatie is een verlangende en bereikte geborgenheidssituatie, die niet meer merkbaar in tegenstelling staat tot een ongeborgen situatie. Men ervaart de relativiteit van het verlangen (bewust of onbewust); van de onmogelijkheid de verlangde geborgenheid (nog) te vervaren.

Een negatieve eindsituatie is een verlangde vrijheidssituatie, die niet meer merkbaar in tegenstelling staat tot een geborgen situatie.

Men ervaart de relativiteit van het verlangen (bewust of onbewust), van de onmogelijkheid de verlangde vrijheid te ervaren. Zo ervaart men (zoals boven uiteengezet) pas optimaal hóe prettig het is bij het kamp te zitten zodra men een koude windvlaag langs de rug voelt gaan (niet zó koud, dat men de warmte niet meer ervaart).

Het bewustzijn treedt dan in werking en men realiseert zich (sterker) dat de situatie waarin men zich bevindt prettig is t.o.v. de tegenovergestelde situatie, (de kou). Het instinkt tot zelfbescherming wordt geprikkeld: men verlangt naar méér en handelt overeenkomstig dit verlangen door wat dichterbij het vuur te gaan zitten.

Vuur en kou kunnen hier als synoniemen worden opgevat van geborgenheid en ongeborgenheid (=vrijheid), met als gevolg, dat elke situatie op de hierboven beschreven wijze kan worden weergegeven.

In het beschreven voorbeeld van het kampvuur werd de tegenstelling (koude wind langs rug) door het toeval/voorzienigheid gecreëerd; men kan deze tegenstelling zelf creëren door bv een wandeling te maken in het kille veld (of wat er dan voor handen is), om daarna snel weer bij het vuur te gaan zitten (mogelijk wat dichterbij dan daardoor, doch men waken voor 'wie de billen brandt moet op de blaren zitten) Men kiest zo opnieuw voor een situatie van geborgenheid, en probeert deze te bereiken.

Eindsituaties veroorzaken de wisselwerking tussen het zich vrij(willen) voelen en het zich geborgen (willen) voelen, die gedurende het gehele leven blijft bestaan

Voorbeelden van het optreden van verlangen naar een tegenovergestelde situatie direkt na het optreden van de zogenaamde eindsituaties:

- iemand die rijk is zou willen dat hij materieel iets te wensen over had
- in de hitte verlangen we naar wat koelte
- iemand die arm is zou willen dat hij materieel niet meer te wensen over had
- in de Hollandse winter wensen we dat we in een warm land zaten

Een voorbeeld van een overgang van een optimaal lijkende geborgenheidssituatie als eindsituatie, naar een vrijheidssituatie (die ook als onaangenaam wordt ervaren indien het een eindsituatie wrdt):

Er zijn mensen, die hun leven lang rijkdom hebben gewild en na het bereiken ervan hun verdere leven slijten in de meest primitieve omstandigheden (op een onbewoond eiland b.v)

4 MANIFESTATIES VAN DE BEHOEFTE AAN GEBORGENHEID IN HET PERSOONLIJKE EN HET GEMEENSCHAPSLEVEN

De behoefte aan geborgenheid blijkt zowel uit de keuze van de wijze van bevrediging Van de lichamelijk behoeften als uit de wijze waarop men verder handelt. Dit laat zich illustreren.

I BEVREDIGING VAN DE LICHAMELIJKE BEHOEFTE

A) Behoefte aan ruimte

De mens heeft bewegingsruimte nodig, maar gebruikt van de beschikbare ruimte slechts een beperkt gedeelte, en behalve hierin manifesteert zich een behoefte aan afzondering, bescherming in de wijze waaróp hij deze gebruikt.

In de eerste plaats wordt hier bedoeld op de behuizing. De mens blijkt behoefte te hebben aan een huis, waarin hij ongeobserveerd zijn gang kan gaan. Dit huis beschermt hem tevens tegen invloeden van de natuur. Hij sluit zich af in een veilig onderkomen.

Zelfs in gebieden, waar een bescherming tegen koude overbodig is, bouwen mensen huizen, hoe eenvoudig ook.

Uit de omvang van deze onderkomens (los van gebrek aan geld of ruimte in een bepaald gebied) blijkt deze behoefte aan geborgenheid tevens af te leiden. Het is bekend dat rijke vorsten van hun kolossaal, maar een klein gedeelte bewonen.

Hier zou een directe parallel getrokken kunnen worden met de moederbuik als 'woning'.

Verder blijkt een behoefte aan zekerheid, veiligheid b.v. uit de wijze waarop men zijn vakantie doorbrengt. Velen kiezen voor zekerheid d.m.v. het boeken van georganiseerde reizen of het zich enige weken in een stadje aan zee bevinden, waar men een regelmaat in het vakantieleven tracht te brengen die identiek genoemd kan worden aan die van het dagelijkse leven.

Zij die kiezen voor een 'avontuurlijke' vakantie doen dit op grond van rationele overwegingen (interesse in cultuur, natuur) en nemen het ongemak van het rondtrekken 'op de koop toe'.

B) Behoeftte aan zuurstof

Behoeftte aan geborgenheid manifesteert zich hier nauwelijks, omdat ademen een onbewuste handeling is, waar nauwelijks invloed op uit te oefenen is. Zodra men echter 'andere', b.v. frissere lucht inademt, voelt men zich prettig.

C) Behoeftte aan vocht en voedsel

Wanneer men voldoende of meer dan voldoende gegeten en gedronken heeft, kan een gevoel van intense bevrediging optreden.

Men is 'verzadigd', een behoefte is bijna geheel bevredigd. Voor een korte tijd kan het voorkomen, dat men niets anders denkt nodig te hebben. Hier manifesteert de geborgenheid zich als gevolg van een (strikt) lichamelijke bevrediging.

Uit de wijze, waarop men gezamenlijk een maaltijd nuttigt, kan een behoefte aan geborgenheid worden gedestilleerd 'gezelligheid', dat behalve hier als doel van veel bewust menselijk handelen geldt, kan als synoniem worden opgevat van 'geborgenheid'.

D) Behoeftte aan warmte

Wanneer een mens het koud heeft, voelt hij zich 'onbehaaglijk'. Hij gebruikt kleding en andere kunstmatige warmtebronnen als aanvulling op de warmte van de zon en de aarde; een aanvulling echter, die boven het noodzakelijke uitstijgt. Een bepaalde mate van opvoering van de 'buiten'temperatuur kan hem een - intense bevrediging geven (vgl. het 'bij de kachel zitten'), mogelijk te zien als imitatie van de bevrediging die hij d.m.v. de warmte van het moederlichaam kende. Eenzelfde vergelijking is te maken met het genieten van een warm bad bijna geheel omsloten door het water geniet men van een intens geborgenheidsgevoel (vgl. Het gedicht "De idioot in het bad" van M. Vasalis).

E) :Behoeftte aan rust

Uit de wijze waarop men bij voorkeur zijn rust geniet, n.l. in een warm, zacht bed, is bij uitstek een parallel mogelijk met de

prenatale situatie. Tijdens de halfslaap, waarin het bewustzijn nog in werking is, kan men zich bijna optimaal geborgen voelen, volkomen onttrokken aan de buitenwereld, aan alle als onprettig ervaren verplichtingen, aan de (vanuit het bed als zodanig voorgestelde) koude van buiten het bed, enz. Men kan het gevoel hebben volkomen onafhankelijk geworden te zijn.

F) Seksuele behoefte

Hierover zijn vele theorieën (o.a. door Freud en Jung) uiteengezet, waarover hier verder geen uitspraak wordt gedaan!

Dat het samenzijn met een ander in verband hiermee een geborgenheidsgevoel kan geven, is duidelijk, maar er zou dan wel een onderscheid gemaakt kunnen worden tussen het strikt seksuele in het samenzijn (gericht op de wederzijdse bevrediging) en het niet-strikt-seksuele (de geestelijke bevrediging/het geestelijk geborgenheidsgevoel, door de aanwezigheid van de ander, in volle overgave, veroorzaakt).

De bevrediging van de seksuele behoefte zonder een ander in het (directe) bijzijn, kan, mede door fantasieën in die richting, een geborgenheidsgevoel veroorzaken.

4b HET BUITEN BEVREDIGING VAN DE LICHAAMELIJKE BEHOEFTE AAN GEBORGENHEID

In elk menselijk handelen *is* een vorm van het pogen de behoefte aan geborgenheid, zekerheid, bescherming, te herkennen. Dit wil niet zeggen dat elke handeling daar voor 100% een manifestatie van is. Zoals hiervoor onder 2b uiteengezet, kent de mens tevens een drang naar vrijheid (die echter wél nauw verbonden genoemd kan worden met de hang naar geborgenheid). Daarnaast handelt hij (zoals onder 2a uiteengezet) ter bevrediging' van zijn lichamelijke behoeften, die op zich weinig met geborgenheid te maken hoeven te hebben (als zou deze zelfvoorziening t.o.v. de voorziening door de moeder een poging tot imitatie kunnen noemen). Het essentiële verschil tussen de lichamelijke behoeften en de behoefte aan geborgenheid is (zoals eveneens al uiteengezet, onder 2), dat deze laatste pas ná de geboorte optreedt, en de eerste zowel voor als na.

De wijze waaróp men zijn lichamelijke behoeften bevredigt, kent wél een duidelijke manifestatie van de geborgenheidsbehoefte. Het blijkt dat men niet met een minimale (voor lichame-lijk voortbestaan voldoende) bevrediging genoegen neemt.

Onderwerp van bespreking is nu de bevrediging van de hang naar geborgenheid (via 2b) alle kunnen worden opgevat als surrogaten voor de behoefte, het verlangen aan of naar de prenatale situatie.

Het is onmogelijk verlangens onder één noemer te brengen. De behandeling geschiedt in wellicht vrij willekeurige volgorde, omdat het geen zin heeft prioriteiten te stellen.

a) De partner

De mens blijkt geneigd zich te binden aan een ander mens, waarmee hij een (groot) deel van zijn leven in (vaak) nauwe verbintenis mee samenleeft (veelal in één huis).

Hierin manifesteert zich een grote behoefte aan zekerheid, en onafhankelijkheid.

De vrouw als partner wordt wel gezien als directe vervanging van de moeder.

Tevens wordt inzake de seksualiteit wel verondersteld, dat de mannelijke behoefte aan seksuele gemeenschap groter is dan die van de vrouw doordat de moederfiguur t.o.v. hem van tegengestelde sexe is. (de mate van tegenstelling bepaalt de mate van verlangen) .

b) Het gezin

Wanneer twee mensen op bovengenoemde wijze met elkaar samenwonen, ontstaat vaak de ,behoefte aan, het krijgen van kinderen, vaak omdat de mate van bevrediging, door het samenzijn veroorzaakt, niet groot genoeg blijkt te zijn. D.m.v. het 'stichten' van een gezin ('een nestje', wordt weleens gehoord) vergroot men de mogelijkheden tot bevrediging van de geborgenheidsbehoefte.

c) Vrienden

Wanneer men vrienden heeft of verlangt, kan dit vergeleken worden met wat inzake geborgenheid onder 'De partner' is gezegd, met het verschil, dat de geborgenheid die men bij vrienden zoekt zich vaak niet lichamenlijk manifesteert: het is voornamelijk een 'geestelijke' geborgenheid.

d) Godsdienst

D.m.v. het geloof in een god tracht de mens zich zekerheid te scheppen t.a.v. zijn grootste onzekerheid (en angst): de dood. Al het onverklaarbare 'verklaart' hij door het aan een Alwetende, onstoffelijke macht (waarvan de bestaansbewijzen' gevonden worden in oude manuscripten en onverklaarbare natuurverschijnselen) die alles in veilige banen zal leiden. Door het geloof in een eeuwig leven in de hemel (als symbool voor het oneindig, heerlijke, beschermde, warme, zekere) beschermt hij zich tegen de aardse ellende ('na dit leven wordt alles 'anders') en zijn angst voor de dood.

Door in een klooster te gaan ('Huis van God') keert hij de aardse wereld de rug toe, om in optimale geborgenheid (zowel door

de hechte gemeenschap en het beslotenkarakter van het klooster als door de access) zijn leven door te brengen. De binnen het katholicisme gebezigde term 'Schoot van de Moederkerk' wijst op een bewustzijn van de geborgenheidsbehoefte.

e) Creativiteit

D.m.v. creativiteit tracht hij zich onafhankelijk te maken, zijn anderzijds gericht behoefte te reduceren. Zo voelt hij zich sterk, zeker, zonder daar direct (bij de bezigheid op zich) anderen bij nodig te hebben. Die heeft hij wèl nodig om zijn omgeving notie van zijn prestaties te laten nemen. Hij streeft met zijn creativiteit over het algemeen(o.a.) naar waardering, erkenning. Deze zou synoniem met een behoefte aan zekerheid kunnen worden genoemd.

f) Ideologieën

Door er ideologieën op na te houden, tracht hij lijn of een doel in zijn leven te brengen, waardoor hij zich zekerder voelt en onafhankelijker wordt van bevrediging van andere behoeften, waarbij hij anderen vaak nodig heeft, die er even vaak riet zouden kunnen zijn.

Een ideologie of filosofie tracht een ordening in een bepaalde chaos te brengen. Het hiermee bezig zijn betekent het streven naar zekerheid.

g) 'Naasteliefde'

Hiervoor verwijs ik naar wat onder 2 is uiteengezet.

h) Verenigingen

Als hij zich op welke wijze dan ook met geestdift in het verenigingslaven stort, dan zoekt hij geborgenheid in het samenzijn, de gemeenschappelijke ideologie/filosofie of de gemeenschappelijke bezigheden (hieronder valt niet de deelname op grond van de onmogelijkheid individuele aanleg of geestelijke verwantschap anders dan in een vereniging te manifesteren).

i) Carrièredrang

Door maatschappelijke carrière te willen maken tracht hij zich een (financieel) zekere positie te verwerven, waarin hij zijn aanleg zoveel mogelijk kan manifesteren, en waarin hij aanzien geniet en macht bezit. Door het uitoefenen van macht tracht men een ander aan zich te onderwerpen, wat bij succes een gevoel van zekerheid geeft. Het aanzien hebben houdt ook een bepaalde machtspositie in. D.m.v. een machtvolle positie tracht hij zich zoveel mogelijk te beschermen, zowel door offensieve als defensieve machtsuitoefening.

J Materialisme

Men verschaft zich allerlei nuttige of niet-nuttig voorwerpen om (over het algemeen). zijn huis tot een zo gerieflijk mogelijke plek te maken waarin geborgenheid troef is.

Bovendien kan het aanschaffen van de functie hebben bij anderen in de smaak te vallen, niet 'uit de toon'te vallen of zich aanzien te verschaffen, alle te zien als zelfbeschermende doelstellingen.

De aanschaf van een televisie kan (tegenwoordig) worden opgevat als de aankoop van een tweede (passief) leven: men zit op een stoel en er gebeurt van alles. Niet aerieus hoeft men de vergelijking hiervan met de prenatale situatie te nemen, waarin een passief 'hangen' zowat de enige bezigheid was, en tevens alles voor je werd gedaan.

Tot zover-de behandeling van de verschillende (sub-)verlangens, welke door (zelf)conditionering kunnen uitgroeien tot essentiële behoeften (zie voor behandeling hiervan: 5: 'Invloeden op zijn wijze van handelen).

Wellicht ten overvloede wordt er hier gewezen op de (bijna altijd 'benutte') mogelijkheid, dat verschillende verlangens 'tegelijk' trachten te worden bevredigd.

Macht

Wat onder 'Carrière drang' over macht is opgemerkt, geldt tevens voor elke andere toestand, waarin mensen samenwerken of -leven: vaak is er een drang tot machtsuitoefening bespeurbaar, die tot doel heeft de creëring van zoveel mogelijk ze-

kerheid/zelfbescherming voor degene die ze uitoefent.

Het tegenovergestelde komt even vaak voor: het creëren van zekerheid/zelfbescherming d.m.v. het ondergaan van macht.

Een voorbeeld van een situatie, waarin beide tegelijk optreden vindt men b.v. bij groeperingen, die onder leiding staan van een of meer personen. De leider voelt zich zeker, geborgen door zijn aanhang en de aanhang voelt zich geborgen door de uitstraling (machtsuitoefening) van de leider (te denken valt hier b.v. aan een religieuze sekte o.l.v. een goeroe of een popster en zijn fans).

De situatie, waarin men macht uitoefent en zich hierdoor beschermd voelt kan een situatie zijn, waarin destructief gedrag optreedt (zie 2b: De bevrediging van zijn hang naar geborgenheid en vrijheid);

die, waarin men macht ondergast en zich hierdoor beschermd voelt, is een situatie waarin van constructief gedrag sprake is:

in de eerste situatie is het verlangen 'bevredigd' (is men teleurgesteld) en manifesteert de vrijheidsdrang zich;

in de tweede situatie is het verlangen (de leider te worden, inclusief de daaraan in de voorstelling verbonden bevrediging (= geborgenheid) nog niet bevredigd.

Emoties

De mate van bevrediging van de behoeften maakt zich door de emoties kenbaar.

5. INVLOEDEN OP ZIJN (WIJZE VAN) HANDELEN

De mens handelt ter zelfbehoud en streeft in dit handelen naar een zo groot mogelijke geborgenheid, afgewisseld door zijn streven naar vrijheid, dat optreedt bij het bereiken van een bepaalde mate van geborgenheid.

De wijze waarop hij handelt is gepoogd d.m.v. een aantal voorbeelden uiteen te zetten in, het vorige hoofdstuk.

Wat bepaalt deze wijze van handelen, waardoor onderscheidt de ene mens zich van de ander? In deze uiteenzetting wordt getracht hier een antwoord op te geven, in de eerste plaats door het beschrijven van de rol van het toeval/de Voorzienigheid, in de tweede plaats door de beschrijving van die van de aanleg, vervolgens van die van de (door toeval/Voorzienigheid bepaalde) hiermee ervaring en tenslotte van de zelfconditionering als mogelijkheid d.m.v. een sterke rationele invloed zich aan veel beschreven behoeften tot op zekere te onttrekken.

5a Het toeval of de Voorzienigheid

De menselijke handeling (tevens die van andere levensvormen) wordt volledig beïnvloed door het optreden van het toeval/de Voorzienigheid. Dat tussen beide hier geen keuze wordt gedaan is omdat gestreefd wordt naar een zo hoog mogelijke objectiviteit. Het gaat om het optreden zelf, niet om het eventuele fenomeen dat verantwoordelijk geacht zou kunnen worden voor dat optreden, dat door de mens wordt ervaren doordat het onmogelijk blijkt voor 100% doeltreffend te handelen. Ze wordt hier omschreven als een samenloop van omstandigheden, die mogelijk door een goddelijke macht wordt bepaald. Altijd is er sprake van een voor de mens onmogelijk volledig te 'sturen' complexiteit aan factoren, die volledige doeltreffendheid van een handeling onmogelijk maken. De mens zal deze invloed pas erkennen zodra ze zich merkbaar manifesteert; gebeurt dit regelmatig, dan zal hij beweren: 'dat het Lot hem gunstig gezind is', of 'dat God het zo heeft gewild'. Manifesteert deze invloed zich niet merkbaar, dan kan dit alleen maar te

wijten zijn aan de beperkte observatievermogens van de mens, omdat van volledige doeltreffendheid nooit sprake is.

Begeef ik mij b.v. naar de bakker om een half gesneden boerenwit te kopen, dan kan dit voornemen door verschillende factoren worden teleurgesteld. Het is mogelijk dat al het, brood is uitverkocht, dat de bakker geen boerenwit maar alleen zgn. Zweeds wit in voorraad heeft, dat hij alleen maar hele broden verkoopt (een eigen fout), dat de snijmachine defect is, dat de winkel gesloten is, dat hij een bepaald bedrag niet kan wisselen (opnieuw een eigen fout), dat hij aan mij geen brood wenst te verkopen, enz. enz. En dan betreft het alleen nog maat het optreden van het. fenomeen in de bakkerswinkel. Op weg naar de bakker kan ik door een hartaanval worden getroffen, ik kan buiten mijn schuld of door eigen schuld worden aangereden, ik kan struikelen en me zodanig' blesseren dat ik de weg naar de winkel niet verder kan vervolgen, ik kan een bekende' tegenkomen die me inviteert voor een kopje thee, waarna ik zonder brood naar huis ga omdat ik het vergeten ben (eigen fout), òf omdat hij me zojuist overtuigd heeft òf van het feit dat boerenbrood ongezond is, ò dat ik beter op mn geld moet passen het het goedkoopste brood moet kopen, òf dat ik überhaupt geen vers brood moet kopen omdat tweederde van de wereld in honger leeft en ik best kan leven op brood van gisteren; ik kan me onderweg bedenken en een broodje fricadel gaan kopen i.p.v. het betreffende brood. Kortom, ik kan, zodra ik beslis een boerenwit bij de bakker te gaan halen, met geen enkele zekerheid zeggen dat ik een bepaalde tijd later dit boerenwit inderdaad gekocht heb.

Een ander voorbeeld machine A verschuift om een bepaalde tijdseenheid voorwerp B van C naar D over een nauwkeurig vastgestelde afstand E. Afgezien van energiemoeilijkheden, blikseminslag, vastlopen van de machine of andere gebeurtenissen, kortom, gesteld dat binnen de periode van observatie machine A ongestoord zijn werk kan doen, is geen enkele verplaatsing van B (van C naar D over afstand E) exact dezelfde (voor de proef herhaalt A deze handeling enkele malen). Voor menselijke waarneming blijft afstand E bij elke verplaatsing van B dezelfde; voor nauwkeurige meetinstrumenten ook, maar in

werkelijkheid (objectieve stoffelijke realiteit) is er tussen elke verplaatsing een miniem (naar de gebruikelijke maatstaven althans) verschil, al werd dit alleen al veroorzaakt door de nooit constante temperatuur in de ruimte, die de moleculen in B doen uitzetten of inkrimpen, vertragen of versnellen, waardoor B (en dit geldt tevens voor A) in omvang toe- of afneemt, waardoor geen enkele overbrugde afstand dezelfde kan zijn. Voor de betreffende handeling is het ook niet van belang: er gebeurt wat er moet gebeuren, en een minieme afwijking veroorzaakt op (of voor het meetinstrument) geen schade. Zo'n exacte met!ng zal wellicht ook nooit nodig zijn (zo die ooit mogelijk is), maar gesteld dat ie dat wel is (en de verschillende handelingen volkomen identiek moeten zijn) dan zal van doeltreffendheid nooit sprake kunnen zijn.

Mensen die zich bewust zijn van de willekeurigheid, waarmee handelingen slagen of niet, kunnen overgaan tot een fatalistische houding, of (zo zij dat al niet deden) handelen in het geloof dat God alles bestiert en geen mens er invloed op kan uitoefenen.

Het toeval of de Voorzienigheid bepaalt het bestaan van de mens en de hoedanigheid ervan door het (doen) samen werken van zowel.

- interne factoren:

aanleg (lichamelijk/geestelijke, zie omschrijving beneden)

leeftijd.

(Bij het ontstaan van een mens vantoepassing op de 'ouders).

- externe factoren:- sociologische variabele factoren:

- a) indirect (milieu en opvoeding)
- b) direct (maatschappelijke situatie)
- c) direct(er) (groepsreferentiekader).

-situationele factoren:

- a) aard van de maatschappelijke problemen en vereisten

- b) technologische en economische mogelijkheden voor beperking van problemen
- c) mate van stabiliteit van het systeem, waarbinnen a) en b)
- d) interveniërende situationele variabelen.
(Bij het ontstaan van een mens van toepassing op de situatie van de ouders)

Deze samenwerking van factoren, van invloed op (de handeling van) één mens (zowel voor als na de geboorte) bepaalt zijn ervaring (zie onder).

5b. Aanleg

Onder aanleg worden hier zowel de algemene kenmerken van de 'soort', als de bijzondere kenmerken van het individu bedoeld, die niet door ervaring zijn 'gekregen', die de mens 'met zijn geboorte meekrijgt', en die van invloed kunnen zijn op zijn handelen, zowel doordat hij een algemeen kenmerk mist als doordat hij een specifiek kenmerk heeft.

De ervaring van een mens wordt door beide kenmerken 'gestuurd'.

Onder aanleg valt indirect het begrip 'erfelijkheid': kenmerken die erfelijk bepaald zijn kunnen naast eventueel niet-erfelijk bepaalde kenmerken worden geplaatst.

"Niet strikt onder 'aanleg', maar tevens van invloed op zijn wijze van handelen kunnen eventuele niet-erfelijk bepaalde kenmerken, zoals b.v. astrologie, zijn, die hier onbesproken blijven.

5c Ervaring

De ervaring van één mens wordt bepaald (zoals reeds onder toeval/Voorz. besproken) door de samenwerking van zowel interne als externe factoren.

Deze ervaring kan hij bewust (d.i. in het besef van doel en doeltreffendheid) of onbewust (wanneer dit besef op het moment van handelen ontbreekt) opdoen. De onbewust opgedane ervaring (w.o. de droom) manifesteert zich bij eventuele latere bewustwording in de hersenen als een vreemde, onbe-

kende ervaring, die de mens op dat moment a.h.w. voor het eerst 'opdoet'. Mogelijk ontstaat herkenning door het herinneren van de situatie waarin deze werd opgedaan; ontstaat deze niet, dan kan het weleens voorkomen, dat hij de herkomst denkt te vinden in 'een vorig leven'.

De individuele geardheid van een mens wordt bepaald door het op één persoon van invloed zijn van de drie behandelde fenomenen aanleg, toeval/Voorzienigheid en ervaring.

5d (Zelf)conditionering

Bij de bespreking van de mens en zijn handeling werd uitgegaan van iemand, die zijn behoefte nastreeft om zo tot een zo groot mogelijke bevrediging te komen. Uitgaande van wat tot nu toe is besproken kan geconcludeerd worden, dat de behoeften (hier worden voornamelijk de niet-(noodzakelijk) strikt-lichamelijke behoeften bedoeld, met name de hang naar geborgenheid, onder 2b 1/11 besproken) nooit zullen leiden tot voldoende bevrediging, zodat ze altijd in een bepaalde mate zullen blijven bestaan.

De mens handelt door zijn gerichte streven vaak op dezelfde wijze. Hij kan op een bepaalde leeftijd een afnemende mate aan vrijheidsdrang vertonen, waardoor hij in (over het algemeen) matig bevredigde staat verder leeft, zonder dat hij zelf (nog) zoekt naar de tegenstelling die zijn levensdrang zou kunnen vergroten. Hij berust min of meer in een eindsituatie, hij is geconditioneerd.

Dit conditioneren kan gebeuren door invloed van buitenaf (de normen van de maatschappij, de invloed van een religie), en vaak opeen langzame (en daardoor) onbewuste manier.

Daatteenover kan een bewuste, zgn. zelfconditionering worden gesteld, die 'tegennatuurlijk' genoemd zou kunnen worden, omdat drijven d.m.v. het verstand/het bewustzijn van de relatie (post-natale) geborgenheid en de (beschreven) werking van het verlangen (als men wil concretiseren) worden 'gecorrigeerd', beheerst. De behoefte aan geborgenheid wordt niet meer door 'natuurlijke' nastreving getracht te bevredigen. Er

zijn verschillende mogelijkheden

1. Men kan overgaan tot een handelswijze, waarin het verlangen zo min mogelijk wordt nagestreefd, waardoor verregaande idealisering mogelijk is, die (als subjectieve realiteit in strikte zin 'even goed' realiteit) op zich als prettig, bevredigend wordt ervaren, zonder dat de gebruikelijke teleurstelling optreedt (die immers inherent is aan nastreving van verlangen).

Een beperkte mate van concretisering van het verlangen is nodig om de voor optimaal bevredigend verlangen zorgende tegenstelling te kunnen laten optreden.

Een voorbeeld hiervan vindt men in de levenswijze van de Provençaalse troubadours uit de middeleeuwen, die bepaalde hooggeplaatste en (zo) onbereikbare vrouwen vereerden, zonder aan concretisering van dit verlangen te willen toekomen. Een handkus was het hoogst toelaatbare, en verzorgde de benodigde tegenstelling, die optimaal werd ervaren. Man zag de verhouding tussen hen en de uitverkoren jonkvrouwe als de hoogst bereikbare vorm van liefde.

Het verlangen op zich bleek voldoende om zich (op sommige momenten zelfs extatisch) gelukkig te voelen, zij het dat de betreffende Vrouwe zich niet volledig afkerig van hen mochten opstellen. Er moet enige 'reden' tot hoop bestaan.

Het voorafgaande kan geïllustreerd worden met het volgende fragment

uit het Gruuthuse handschrift (14e eeuw):

'O, Vrouwe, myn eeuwelyc bestier,
Nu bestu daer, ende hic ben hier,
Nochtan syn wy tesamen.

(bestier=meesteres)

Deze levenswijze kan door kennis van het voorgaande worden 'geïmiteerd'.

2.

Men streeft het verlangen wel na, maar maakt zich bewust van de werking ervan bij concretisering, waardoor men ingesteld is op de teleurstelling, die dan echter niet meer of in mindere mate blijkt te bestaan: men verlangt wit, stelt zich in op zwart en 'krijgt' wit of 'bijna-wit'.

3.

Men streeft hetgeen na, wat qua voorgestelde bevrediging het tegenovergestelde is van het eigenlijk verlangde, zodat 'het altijd meevalt'.

Men zou volgens deze vorm van zelfconditionering dus moeten handelen wanneer men er geen behoefte toe voelt: het onzekere opzoeken als men behoefte aan zekerheid heeft, het zekere als men behoefte heeft aan onzekerheid.

Mij is een voorbeeld bekend van iemand, die op het moment, dat hij er juist geen zin in had, op vakantie is gegaan. Hij heeft genoten (althans: zeker het eerste gedeelte, toen de tegenstelling met de lage verwachting nog bestond).

4. Men gaat over tot gedrag, waarin men het toeval/de Voorzienigheid.

een grotere rol denkt te kunnen laten spelen, waardoor er meer ruimte voor 'verrassingen' ontstaat (waarop geen verwachting is te baseren en dus nooit kan mee- of tegenvallen). Hier moet men dus zorgen geen (toekomst)plannen te maken, zich op geen enkele wijze te (laten) conditioneren, maar 'met de dag' te leven.

5.

Een latse vorm van zelfconditionering vindt men in het bewust 'onderuittrappen' van een situatie die als 'eindsituatie' wordt ervaren. Zodra men door het wegvallen van de tegenstelling na een bepaalde tijd geen bevrediging meer ervaart, dient men deze zelf te creëren.

Loopt men b.v. met een geliefde vriend(in) in het bos, met wie zojuist een ruzie is bijgelegd, en is de stemming weer 'optimaal', dan moet men niet schromen, zodra de tegenstelling

van de ruzie ervoor weggeëbd is, en er een eindsituatie dreigt te ontstaan, de geliefde eens flink tegen de schenen te trappen. De ruzie laait (weer) op en men kan naar hartenlust zijn verlangen naar geborgenheid weer trachten te bevredigen.

Verschillende vormen van zelfconditionering als hierboven beschreven kunnen in elkaar overvloeien of naast elkaar optreden.

SAMENVATTING

In het voorafgaande is getracht weer te geven hoe de mens subjectief en objectief waarneembaar is en hoe hij handelt, bewust of onbewust;

welke zijn strikt lichamelijke behoeften zijn en op welke wijze hij deze tracht te bevredigen;

welke zijn niet-(noodzakelijk) strikt-lichamelijke behoeften zijn, hoe hij deze tracht te bevredigen en waar de oorzaak van hun bestaan zou kunnen worden gevonden;

welke situaties als bevredigend (kunnen) worden ervaren (de invloed van de tegenstelling);

hoe deze (beschreven) wijze van handelen wordt en kan worden beïnvloed.

Het frimisme is een vorm van (rationele) zelfconditionering: d.m.v. hst bewustzijn van de werking van het verlangen en de tegenstelling en de eruit voortvloeiende beperkte bevrediging wordt een handelswijze getracht te realiseren, die als bevredigender kan worden ervaren.

Voorburg, september/december 1978